

OPERACIJA:GRAD

RAZGOVORI S MLADIMA POTREBE MLADIH I PRISTUP MLADIH KULTURI

Iceland
Liechtenstein
Norway **Active
citizens fund**

IZVJEŠTAJ PROVEDENIH FOKUS GRUPA I INTERVJUA S MLADIMA O POTREBAMA U KULTURI I PRISTUPU KULTURNIM SADRŽAJIMA

2022.

UVOD

Od samog svog početka Operacija grad osnovana je s idejom zagovaranja prostora za nezavisnu kulturu i mlade, što je rezultiralo osnivanjem Pogona kao centra za nezavisnu kulturu i mlade. Iako je glavni fokus ostao na prostorima za nezavisnu kulturu, mladi, kao važni kreatori i konzumenti nezavisne kulture, ostali su važan faktor u radu Operacije grad. No, s vremena na vrijeme, pogotovo kako se generacije na nezavisnokulturnoj sceni izmjenjuju te i sam grad i cijeli svijet mijenjaju, potrebno je strukturirano pričati s mladima o tome što žele i trebaju, što im nedostaje, da mogu istinski uživati u tome što im kultura nudi. Za nas, takav kontinuirani dijalog važan je kako bi organizacija uvijek mogla zagovarati ono što je mladima potrebno i balansirani pristup razvoju kulture koji ne zapostavlja potrebe niti jedne skupine koja živi u našoj zajednici. To je posebno važno i otkad je Operacija grad počela raditi na Platformi Upgrade, inicijativi za osnivanje interkulturnog društvenog centra kao prostora za kulturu i integraciju. Zbog toga nam je bilo važno posebno pričati i s mladim osobama koje dolaze iz često marginaliziranih skupina, čije se sudjelovanje često ne uzima u obzir, a njihova ekskluzija ne percipira. Na ovaj način želimo vidjeti kako u našem zagovaranju tražiti rješenja koja nisu samo inkluzivna za većinu, već za sve, u pravom smislu interkulturalnosti.

1

Rezultat tog promišljanja ovaj je izvještaj, gdje dijelimo sa svima što su nam mlade osobe rekly u ovom dvomjesečnom dijalogu, koje su njihove potrebe u kulturi, što im ograničava pristup kulturnim sadržajima i za nas također vrlo važno pitanje, kako vide ulogu društveno-kulturnih centara, kao fokalne točke zagovaračkih napora Operacije grad.

Za kraj, ovaj izvještaj predstavlja samo mali dio onoga što želimo napraviti i postići svojim djelovanjem. Mladi ljudi s kojima smo razgovarali, uključujući i predstavnici_e manjinskih i marginaliziranih skupina, osobe su s kojima želimo dalje razvijati svoje programe slušajući njihove potrebe i nastojeći ih najbolje što možemo uklopiti u cjelovitost svoga djelovanja: programski, obrazovno, zagovarački i institucionalno.

Ovo istraživanje provedeno je u sklopu projekta „Kulturna politika odozdo - Od dobrih praksi društveno-kulturnih centara do održivog okvira za sudioničko upravljanje“, koji financira Fond za aktivno građanstvo i projekta „Kultivist - Mladi kulturni aktivisti Zagreba“, koji financira Grad Zagreb, Gradski ured za obrazovanje, sport i mlade. Mišljenja iznesena u ovom istraživanju predstavljaju viđenja sudionika_ca i ne odražavaju nužno mišljenja Operacije grad, Fonda za aktivno građanstvo i Grada Zagreba.

CILJ I METODA

Ispitivanje je dizajnirao i proveo **Borna Lozo, dipl. mag. psih.**

Operacija grad provela je istraživanje potreba mladih osoba za kulturnim sadržajem i kulturnom infrastrukturom koje konzumiraju ili žele konzumirati. Ispitivani su i aspekti nepristupačnosti kulturnih prostora i programa, kao i o njihovim iskustvima vezanim uz društveno-kulturne centre, bili to formalni centri ili neformalna mjesta koja eventualno doživljavaju kao mjesto društvene i kulturne razmjene.

Ispitivane teme bile su vezane uz tri cjeline. Prva je *konzumacija kulture, potrebe u kulturi, (ne)postojanje sadržaja i prostora*. Druga cjelina ispitala je razne elemente *pristupačnosti kulturnog sadržaja i prostora*, s naglaskom na ono što stvara nepristupačnost. Posljednja, treća cjelina odnosila se na *društveno-kulturne centre*, na način kako iste razumijemo, na percipirane mogućnosti i ograničenja participativnog sudjelovanja i suupravljanja kulturnim resursima. Ta cjelina se odnosila i na razgovor oko percipiranih, neformalnih društveno-kulturnih prostora i o ponuđenoj definiciji i viziji društveno-kulturnih centara kao mjesta gdje se provode društvene i kulturne aktivnosti te kojima se upravlja načelom civilno-javnog partnerstva.

Istraživanje je provedeno u obliku fokus grupa i intervjua. Oni su omogućila dubinski uvid u mišljenja mladih osoba različitog stupnja involviranosti u kulturi. Omogućili su i uvid u osobne perspektive sudionika_ka, razumijevanje njihovih specifičnih iskustava, spoznaje o kontekstualno važnim situacijama vezanim za konzumaciju kulture, korištenje kulturnih prostora, potreba u kulturi, mogućnostima i stupnju participacije u istima te o interakciji s društveno-kulturnim centrima i njihovom potencijalu da decentraliziraju i demokratiziraju kulturu.

Zaključno, s obzirom na potrebe istraživanja, fokus grupe i intervjui vođeni su na inkluzivan način. Drugim riječima, sudionicima_ama je omogućeno da svoje osjećaje, mišljenja i iskustva vezana uz ispitivana područja iznesu na iscrpan i sveobuhvatan način koji uvažava njihovu osobnu perspektivu i perspektivu njihovih zajednica.

U fokus grupama i intervjuima sudjelovale su osobe iz dobne grupe mladi (15-30 godina), uz osobe iz dodatne grupe do 35 godina. Sveukupno je u istraživanjima sudjelovalo je 14 osoba. Sudjelovanje sudionika_ca je anonimno te su u tu svrhu i prikazi njihovih odgovora anonimizirani.

Premda je došlo do osipanja sudionika_ca, tražene populacije su uspješno uzorkovane. Odnosno, istraživanje je uzorkovalo: 1. odraslu populaciju mladih, 2. populaciju srednjoškolki_aca (konkretno, učenici_e Škole primijenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu), a dodatan fokus dan je 3. populaciji mladih azilantata_tkinja i migranata_tkinja (u ovom slučaju iz bliskoistočnih zemalja koji već više godina žive u Zagrebu) te 4. populaciji pripadnica romske nacionalne manjine (članice Romske organizacije mladih Hrvatske – ROM HR), s obzirom na to da su njihove perspektive drugačije od one opće populacije te zaslužuju poseban prostor u vidu inkluzivnosti i pristupačnosti kulturnih sadržaja i prostora. Redom, u prvoj skupini sudjelovalo je 4, iz druge 5, iz treće 3 i iz četvrte 2 osobe. Uzorci su prigodno sastavljeni i razgovori su provedeni u razmaku od 2 mjeseca. Intervjui su provedeni s 3 osobe iz grupe azilanti_kinje i migranti_kinje, a s ostalima su provedene fokus grupe.

Nisu ispitani rodni identiteti sudionika_ica te se svi u tekstu prikazuju rodno neutralno.

Fokus grupe i dubinski intervjui sadržavali su unaprijed određena pitanja koja su oblikovala polustrukturirane razgovore prema u uvodu opisanim cjelinama. Pitanja su služila kao priprema i konceptualni okvir razgovora. Pomogla su u orijentaciji fokus grupa i intervjua te su poslužila za standardizaciju pitanja među svim osobama i grupama. Proceduralno, prije fokus grupa i intervjua je komuniciran gotovo jednak uvod u istraživanje. On se sastojao se od kratkog upoznavanja, objašnjenja svrhe istraživanja i privole za sudjelovanje.

Konačno, dvije fokus grupe provedene su uživo, dok su ostale provedene *online*, pomoću alata digitalne komunikacije.

SADRŽAJ

Budući da su razgovori sačinjeni od tri cjeline opisane u uvodu, a koje su proizašle iz potreba samih istraživanja, u nastavku je sažet sadržaj svih razgovora prateći te tri cjeline. One su dodatno raščlanjene s obzirom na teme i na odgovore pojedinih grupa i sudionica_ka. U nekim dijelovima ispisan je sadržaj ponaosob, a u drugim grupno.

Forma sadržaja razgovora u principu slijedi donje prikazanu shemu, odnosno unutar jedne cjeline se dijeli na podteme. Npr. u prvoj cjelini su prvo navedeni kulturni sadržaji koje osobe konzumira, zatim koje su njihove želje ili potrebe u kulturi. Sam sadržaj u pravilu je jezgrovit opis bitnih dijelova provedenih razgovora.

I. Konzumacija i potrebe u kulturi

Teme: *Koji se sadržaj konzumira? Koje su potrebe u kulturi*

II. Pristupačnost kulturnih sadržaja i prostora

Teme: *Prostorno-prometna pristupačnost, Financijska pristupačnost, Osjećaj dobrodošlosti, Ostalo*

III. Društveno-kulturni centri

Teme: *Osobne definicije sudionika_ca te koje prostore vide kao društveno-kulturne centre, Reakcije na definiciju društveno-kulturnih centara Operacije grad*

I. KONZUMACIJA I POTREBE U KULTURI

Fokus grupa odrasle populacije

Predstave, dramski sadržaj i plesne predstave javile su se zajedno s koncertima različite vrste glazbe kao glavni sadržaj, dok su izložbe tek rijetki posjećeni kulturni sadržaji prve osobe iz ove fokus grupe.

Nepostojanje ponude koju želi posjetiti joj je iznimka, ali visoka umjetnost visokog izraza je ono što joj nedostaje. Žalila se na stanje koncertne izvedbe, jer recimo KD Lisinski konstantno organizira koncerte Mozarta, Brahmsa i dr. klasičnih izvođača, u odnosu na glazbu suvremenijeg izričaja. Pritom navodi da je to možda i zbog starije publike.

U tom kontekstu navodi primjer Zagrebačkog plesnog centra kao uistinu najsvježiju instituciju u pogledu programa plesne umjetnosti. No, dramsku scenu također kritizira jer je Ionesco često najmodernije što se nudi. Mladi autori_ice koji_e rade svoje izraze smatraju se suvremenima jer su rođeni danas, u ovom vremenu, ali po stilskim značajkama njihov rad nije suvremen.

Sadržaj poput Muzičkog biennala voljela bi češće vidjeti, a žali se i na rijetkost izlaganja poezije mladih umjetnika. Postoji potreba da kulturni centri provode programe kulturnog obrazovanja i informiranja publike, a za kraj ova osoba navodi i da je kultura rijetka tema u školama.

Drugoj osobi su javne manifestacije na otvorenom kulturni sadržaj koji prvenstveno posjećuju. Prvi maj na Maksimiru i ZeGeVege festival navedeni su kao primjer istih. Posjećuje i glazbeni sadržaj, kao i predstave.

Osobi je teško izreći što postoji ili ne postoji od potreba i želja u kulturi, odnosno nije svjesna što joj treba. Kad bi vidjela taj sadržaj, znala bi koja je potreba. Međutim, kao potrebu navodi primjer nekomercijaliziranih parada, a što asocira s izviještenim pozitivnim iskustvima sudjelovanja u američkoj *Independence Day* paradi. Za kraj ističe potrebu javnih nekomercijaliziranih prostora i usluga u mjesnoj zajednici.

Posjet kinu i filmski sadržaj primarni su momenti kulturne konzumacije treće osobe. Najviše konzumira *art house* filmove i one nezavisne produkcije, kao i *pop-up* sadržaj. Posjećuje i izložbe te muzeje, ali rjeđe.

Vezano uz potrebe u kulturi i onoga što nedostaje, osoba je navela više primjera srozane filmske scene, specifično nezavisne produkcije. Prvi primjer toga je Kino Europa, čiji se sadržaj prebacio u Kulturno-informativni centar - KIC koji nema kapacitet za tu potrebu. Nadalje, privatni investitor je zatvorio Kino Grič, a tamo se osoba družila, odnosno "izlazila" je, osim što je išla na film. Sve u svemu osoba je navela kako je u jednom trenutku imala dojam da je nezavisna filmska scena pred raspadom. Ono što je dobro vezano uz te potrebe u kulturi jest da postoje još uvijek kvartovski prostori koji nude taj sadržaj, kao što je Centar za kulturu Trešnjevka. Doduše, navodi i da su oni tehnički manjeg kapacitet i da nisu ozbiljna, prava kina, odnosno ni nemaju novaca da redovno prikazuju filmove.

Dakle, postoji potreba za većim brojem prostora, kao i većim financijama za *staffing* radnica_ka u tom području. Npr. baš i nema projekcionista_kinja jer prelaze u privatnu praksu gdje im je financijski isplativije. Nastavno na to, smatra da nedostaje financiranje programa: programi su repetitivni i manje kvalitetni. Ono što se događa je i da kinoteke često prikazuju filmove iz npr. Blitz distribucije jer tako (lakše) popunjavaju budžet.

Zaključno, ova osoba ističe da tržišna logika određuje prikazani sadržaj, tj. postoji potreba da alternativne kinoteke ne ovise o komercijalnom sadržaju. Za sam kraj spominje i da nedostaju mjuzikli. Naime, ne poznaje ni jedno kazalište, osim Komedije, koje izvodi mjuzikle.

Četvrta osoba ove fokus grupa često gleda filmove i odlazi na koncerte. Osim toga posjećuje izložbe, predstave i muzeje, a aktivističko-kulturne performanse tek rijetko.

Govoreći o sadržaju koji (ne) postoji u gradu, navodi sebi specifičan kontekst da dolazi iz Istre, gdje samo postoji CineStar. Za razliku od toga, Zagreb joj je osvježavajući i voli i eksperimentalne, hrvatske i komercijalne filmove, kao i punk koncerte, rock koncerte. Zapravo, tvrdi kako Zagreb nudi sve. Doduše, ne tijekom cijele godine, tj. zimi manje u odnosu na ljeto.

Glavna potreba u kulturi je stabilno financiranje: ističe kako bi jedinice lokalne i regionalne samouprave trebale više financirati kulturni sadržaj, da isti ne bi ovisio samo o udrugama i inicijativama građanki_a, kao i da se sadržaji nude kontinuirano tijekom cijele godine.

Postoji dosta prostora za glazbenim sadržajem, ali za art filmove nedostaje prostora. Nedostaju i multifunkcionalni prostori u koje bi se mogla učlaniti, koji bi mogao biti dostupan umjetnicama_ima, posebno mladim umjetnicama_ima koji bi nudio filmski sadržaj za manje projekcije ili manje koncerte za pristupačne cijene. Na primjer, tvrdi kako bi društveno-kulturni centri mogli biti ta mjesta. No, dosta toga ovisi o projektima, a osoba želi da javne vlasti - mjesne i državne - financiraju takve ustanove.

Za kraj, mjuzikli prilagođeni na naš jezik, čak i na engleskom, su ono što nedostaje, kao i zvjezdarnica.

5

Fokus grupa srednjoškolske populacije

Prva osoba ove grupe najviše posjećuje izložbe i to svih vrsta, osim fotografskih, koje izbjegava.

Iduća osoba grupe također posjećuju izložbe, što je uvjetovano i besplatnim pristupom koji ostvaruje zbog škole. Voli Kino Tuškanac jer prikazuje *underground*, starije i nekomercijalne filmove. Voli *art house* i eksperimentalni film, kao i večeri književnosti te radionice književnosti.

Trećoj osobi su metal i slični koncerti primarni sadržaj koji konzumira. Izlazi u Boogaloo, Močvaru i Tvornicu. Izložbe posjećuje u sklopu škole, u čemu uživa. Primjer mjesta za takve *evente* je *Džamija* (Meštrovićev paviljon Hrvatskog društva likovnih umjetnika).

I četvrta osoba najviše izlazi na koncerte, doduše najviše onih trap žanra, a ponekad i rock koncerte. Odlazi i na filmske festivale poput Animafesta i festivale eksperimentalnog filma.

Posljednja osoba iz ove skupine najviše posjećuje izložbe sa školom, koncerte u istim mjestima kao treća osoba te voli rap i trap žanrove, kao i *tribute bandove* - npr. Arctic Monkeys, Queen i Abba. Rijetko ide u kina jer joj je preskupo.

Stvari koje su navodili kao nedostajuće u kulturnoj ponudi su mogućnost ulaska i promatranja arhitekture i interijera starih zgrada. Napomenuto je i da praktički nema plesnih

predstava, a da nisu balet ili suvremeni ples. Žele vidjeti sve vrste plesova i žele da se specifično uključe mladi na način koji bi ih financijsko podupro u tome, jer neisplativost je ono što odvraća mnoge talentirane mlade osobe iz plesne scene, iako imaju snažnu želju djelovanja u plesu.

Postoji puno mladih ljudi koji mogu kvalitetno doprinosti kulturnom sadržaju i prostoru, ali grupa osjeća da nemaju mogućnost participacije u kulturi. No, kulturni prostori bi trebali imati poseban interes da uključe mlade. Grupa je pričala o tome kako je puno teže dobiti lijep prostor za nastup ako nisi dugo u glazbenoj školi, a sitni i neprivaćni prostori odvraćaju ljude od posjete istima. Žele vidjeti prostore u kojima se osobe mogu baviti amaterskim pjevanjem, kao što se organizira na Tuškancu ili Tomislavcu. Doduše, ti događaji su jednom godišnje. Čak i kad se organiziraju nastupi mladih izvođača_ica, ono se odvija u sklopu škola pa nitko osim roditelja i uskog kruga ljudi ne posjećuje te nastupe. Ne postoji moment da se ide slušati mlade ljude.

Zapravo se nije moguće probiti na scenu kao mlada pjevačica jer nema prave publike. Naveden je primjer prijateljice koja je nastupila u ZKM-u, ali nitko osim njene obitelji nije došao.

Nedostaje i motivacije u školama da se posjeti nešto izvan okvira škole. Učenicama_ima su ti posjeti dosadni jer se osjećaju primorane_i otići na to. Primjer drugih događaja na koji bi mogli ići su koncerti manjih bendova, predstavljanja knjiga manjih autora i neke manje izložbe.

Nedostaje i alternativnog prostora koji je prilagođen izložbama. Osobe su bile u Močvari i taj prostor nije prilagođen za izložbe. Problem je i što su poznata mjesta kao *Džamija* otvorena samo za poznatije umjetnike. Iskazana je potreba da se nekoliko dana ili možda čitav tjedan posveti novim, neafirmiranim umjetnicama_ima.

Dalje, nedostaje prostor u kojem bi se izložili radovi vizualne umjetnosti, a da nije prezatvoreno za alternativni sadržaj. Takvi prostori bi pomogli profesionalnom razvoju osoba koje se bave tim radom.

Ono što također fali je kombinacija više vrsta umjetnosti, npr. koncerta i izložbe.

Prostori koje grupa doživljava kao kulturne prostore su Tvornica, Medika, Kino Tuškanac, Muzej suvremene umjetnosti, Moderna galerija i Zagrebački velesajam. Kulturni prostori koje posjećuju su Kulturni centar Travno i centar na Remetincu, kao i Kulturni centar Mesnička gdje su čak održali izložbu, no ističu da je prostor premalen za izložbe.

Neformalni prostori koji su se naveli su buvljaci gdje se prodaju zanimljivi radovi kod Boogalooa i Britanskog trga, kao i Booksa. Potonje mjesto posebno motivira neafirmirane autore svojim predstavljanjima zbirki poezije, romana i proze.

Potrebe i nedostajući kulturni sadržaji i prostori dobrim dijelom su vezani uz njihova iskustva sa školom. Grupa je jako nezadovoljna zbog izrabljivanja rada mladih umjetnika, zbog toga što se on ne cijeni i što nemaju uvjete za rad. Takva situacija demotivira ljude da se bave umjetnošću.

Osobe su navele čitav niz primjera toga. Jedan je da su slale radove muzeju, a koji ih je objavio samo na web stranici koju, kako tvrde, nitko ne čita. Drugi primjer je što je galerija u Orebiću prikazivala radove njihove kolegice na čitavom jednom katu, a da pritom ni na jednom mjestu nije navela njeno ime ni uvažila nju kao autoricu, niti je kolegica primila honorar za svoj rad. Ističu da ima više takvih primjera. Zapravo se osjećaju kao da nisu doživljene_i kao mlade_i umjetnice_i zbog dobi.

Imaju osjećaj kao da su pozvani_e izlagati radove onda kada upravitelji nekog kulturnog prostora ili manifestacije ne žele platiti kulturni sadržaj i osjećaju da te osobe isključivo paze na svoj uski interes.

Za kraj, postoji pozitivni primjeri ostvarenosti kulturnih sadržaja i prostora. Živi atelje u Ilici primjer je takvog prostora. Tamo se organiziraju npr. besplatne radionice za *pinhole* kameru pa su izrađena djela bila izložena u Galeriji Spot. Ta je izložba bila utjecajna jer je galerija u doticaju s Akademijom dramske umjetnosti. Dobra stvar je što su se sve više počeli otvarati lokalni prostori za umjetnice_ke svih dobi.

Intervjui azilantske i migrantske populacije

Prvi intervju

Koncerti su glavni sadržaj koji prva osoba iz ove populacije posjećuje, no teško stiže na koncerte zbog nedostatka vremena, tj. poslovnog opterećenja. Ljeti ima više vremena i tada je većinom u Močvari. Voli posjećivati i muzeje, kao što su Muzej iluzija, Tehnički muzej, odnosno općenito bilo koji muzej.

Vezano uz prostore za kulturu koje posjećuje, navodi Mediku kao mjesto gdje se nalazi s ljudima. Doduše to je bilo prije pandemije i sada se vrlo rijetko nalazi s društvom u takvim mjestima jer se nakon pandemije nisu obnovile te navike okupljanja.

Smatra da postoji potreba za interkulturalnim centrom u Zagrebu, tj. za mjestom na kojem možeš jednostavno sjediti u miru, piti čaj, sok, igrati društvene igra i raditi bilo što. To je jako potrebno ljudima iz Hotela Porin, tražiteljima azila.

Puno je stvari koje mogu povezati ljude, kao što je čitanje. No, teško je naći knjige npr. na arapskom. Druga stvar je kuhanje nacionalnih jela. Ono što bi moglo biti korisno, a na čemu je osoba i sama radila, je lista kontakata za ljude koji su politički zaštićeni. To bi im pomoglo jer bi znali_e kome se mogu obratiti za neku potrebu i mogli_e bi se umrežiti.

Najvažnija potreba je prevođenje na razumljivi jezik. Kada netko priča tvoj jezik, osjećaš pripadnost nekom mjestu. To može biti i samo pri uvodnom posjetu ili upoznavanju nekog centra ili prostora, kako bi osoba mogla spoznati što je uopće taj centar, što može saznati i raditi u njemu.

Drugi intervju

Filmovi i ugođaj bivanja u kinu je ono što druga osoba najviše voli konzumirati od kulturne ponude. Ponekad posjećuje predstave, puno rjeđe koncerte. Spominje primjer slušanja koncerta u Domu sportova jer je dobila besplatnu kartu. Voli događaje na otvorenom, kao što su Art Park i slični događaji.

Filmove uglavnom gleda u CineStar kinima, odnosno Branimir centru. Najdraži žanrovi su joj akcijski, dramski, povijesni, dokumentarni i mjuzikl filmovi, odnosno holivudski filmovi. Doduše, nema snažnu preferenciju, već prati filmove u kojima joj se pojavljuju omiljeni glumci_ice.

Kulturni sadržaj koji nedostaje jesu sinkronizirani filmovi na turskom, arapskom ili drugim jezicima osoba koje žive u Zagrebu. Na primjeru ukrajinskih izbjeglica je vidjela da je moguće takvo što organizirati: svaki tjedan se prikazuju sinkronizirani filmovi na ukrajinskom. Kada bi filmovi i predstave sadržavali titlove na engleskom, osobe koje ne govore hrvatski bi puno više posjećivale te sadržaje. Nedostaju i organizirani događaji za osobe iz drugih zemalja, događaji na koje bi se specifično osobe iz tih skupina pozvalo i omogućilo im besplatno sudjelovanje.

Treći intervju

Posljednja osoba iz ove skupine najviše izlazi na glazbu i na koncerte rock, punk i reggae glazbe. U odnosu na prije 9 godina, kada je došla u Zagreb, primjećuje da ima manje prostora za alternativnu kulturu. Znaju dolaziti strani bendovi, ali isto manje nego prije. Voli posjetiti Zagreb Film Festival i Human Rights Film Festival.

Ističe kako nedostaje sadržaj sličan INMusicu, ali koji bi bio više spontan. Dakle, ne nužno da je organiziran svake godine i da je nešto manji, preko vikenda i u parkovima, npr. u Maksimiru. Art Park je primjer toga i smatra to fantastičnim događajem.

Kulturne prostore nije puno koristila u Zagrebu: bila je ciljano u Centru za kulturu Trešnjevka i u Kulturnom centru Mesnička, ali samo par puta. Bila je i u Kulturnom centru Travno na predstavi, u Booksi i u Laubi. KIC, Kino Europa, Močvara i Medika primjeri su prostora koje doživljava kao društveno-kulturne centre.

Vezano uz potrebe u kulturi, spominje da nije mogla konzumirati kulturni sadržaj kad je tek došla u Zagreb. Ne sjeća se da je ikad bilo predstava na engleskom. Bilo bi korisno da postoji javni prostor gdje bi svi imali pristup, gdje se bi boravak bio besplatan i gdje bi, npr. postojali glazbeni instrumenti za korištenje.

Fokus grupe romske populacije

Dvije osobe koje dolaze iz Međimurja sudjelovale su u ovoj fokus grupi i objema je najdraži kulturni sadržaj sevdah u Lisinskom. Jedna osoba voli manje predstave u Gavelli i ponekad ide u HNK, posjećuje izložbe te voli povijesni sadržaj u muzejima, npr. Muzej Nikole Zrinskog u Brodu na Kupu.

U odnosu na prvu osobu, druga osoba grupe živi u značajno manjoj sredini pa baš i nema pristup kulturnim manifestacijama. Voli božićne koncerte.

Potrebe romske zajednice u kulturi su goleme. Potrebe proizlaze iz talentiranosti nekih neafirmiranih osoba kojima nedostaje formalna naobrazba. Velika potreba je i da se kultura zajednice prepozna, ali to se ne događa. Naprotiv, događa se kulturna asimilacija i getoizacija. Društvo je upoznato s romskom glazbom u kojoj uživaju, no ta glazba je u funkciji stereotipnog razumijevanja čitave zajednice i društvo zanemaruje druge umjetničke izražaje iz romske zajednice. Zapravo često nemaju razumijevanja za romsku kulturu. Dapače, zahtijevaju kulturnu asimilaciju. Negativna posljedice asimilacije je i to da i sama romska zajednica često ne njeguje ili zaboravlja vlastitu kulturu.

Većina osoba ima jako niska očekivanja od Roma_kinja i ne vjeruju da posjeduju umjetnički kapacitet. Očekivanja od učenica_ka u školi jako su niska.

Postoje talentirane umjetnice, poput Severine Lajtman, no zbog diskriminacije im nije dozvoljeno da se istaknu. Osobe koje se uspiju probiti imaju jaku socijalnu mrežu i financijsku podršku. Mnoge umjetnice u siromaštvu ostaju u siromaštvu jer nemaju tu vrstu podrške i ne pruža im se prilika, ali kad im se prilika pruži te osobe uspiju. Kapitalističko društveno-ekonomsko uređenje je razlog zašto se osobe, pa i umjetnice, drži u siromaštvu.

Nadalje, osoba daje primjer OŠ Orehovica koja je Romkinjama i Romima omogućila besplatan pristup glazbenoj školi, odnosno Umjetničkoj školi Miroslav Magdalenić. Na taj način je i ona uspjela razviti svoj umjetnički izražaj i svira harmoniku. Taj primjer pokazuje stihijsko društveno djelovanje na problemu sustavne diskriminacije i kapitalizma, tj. pokazuje koliko malo je potrebno da se osobe uzdignu iz siromaštva i ostvare svoj puni potencijal.

Jedna osoba spominje da su mogućnosti u romskim naseljima su jako ograničene. Za sve što treba mora se putovati u npr. Čakovec, koji je daleko, a mnogi nemaju automobil i ne postoji javni prijevoz. To su primjeri prepreka koje osobama onemogućavaju sudjelovanje u kulturi i onemogućava ih da se uopće bave kulturom.

Druga osoba daje primjer neprepoznavanja romske kulture. Primjer se odnosi na čovjeka koji skuplja bačene, stare stvar po ulicama, a koje donosi doma, obnavlja i izlaže u dvorištu i na zelenoj površini pored doma. Na taj način je napravio vlastiti muzej, a koje ni Turistička zajednica ni Županija ne prepoznaju. Taj primjer je prilika da se pokaže kako se njeguje romska kultura.

Jedna sudionica govori kako romska naselja kao takva ne bi trebala postojati. Romska kultura će se očuvati i bez tih naselja, a mogućnosti u gradovima su puno veće. Kultura mnogima nije ni na umu jer narod u Međimurju razmišlja o tome da preživi iz dana u dan. Javna sredstva koja postoje ne ulažu se u zajednicu.

Postoji velika potreba za prostorom za mlade ili centrom za mlade Rome_kinje. Potrebno je mjesto gdje se mogu nalaziti, učiti, svirati, družiti se, slaviti rođendane i ispunjavati različite druge potrebe.

Za kraj, navode problem da škole suzbijaju razvoj vlastitog dijalekta, a forsiraju standardizirani hrvatski jezik. Zapravo su odgojno-obrazovne_i radnice_i (i učenice_i) uvijek vršile_i diskriminaciju nad njima. Nije im dozvoljen jednak pristup kulturnim sadržajima i informacijama. Kad bi kultura bila pristupačnija, ona bi pomogla osobnom razvoju i ona može biti prekretnica u cilju razbijanja systemske diskriminacije. Jedna sudionica spominje kako je uvijek htjela pohađati izvannastavne aktivnosti iz kulture, ali joj nikad nije bilo dozvoljeno. Dobar primjer iz škole odnosio se na "model c" nastave (jedan od oblika online nastave) zbog koje su imali priliku stvarati pjesme i druge sadržaje na svom jeziku.

II. PRISTUPAČNOST KULTURNIH SADRŽAJA I PROSTORA

Fokus grupa odrasle populacije

Prva osoba je govorila o nepristupačnosti plesa i plesnog sadržaja jer je preskup, pogotovo za nekoga tko ne ide na takvo što često, za mlade, nezaposlene, kao i osobe koje se školuju.

Druga osoba je navela kako je privilegirana, jer nikad nije razmišljala o tome koliko je skupa neka karta za muzej. No, u nekim muzejima ima osjeća kako neke osobe ne žele da si tamo. Ne u smislu da su neugodni radnici_e, već zgrada kao institucija odbija od sebe, što zbog njene vizure, što zbog male posjećenosti. Prostori su sterilni i nedostaje im ljudski dodir. Primjer toga su Muzej suvremene umjetnosti ili Muzej za umjetnost i obrt.

Treća osoba također ističe svoju privilegiranost kao financijski dobrostojeća osoba koja je fizički pokretna i živi u Centru. No, navodi i primjer da je bila sama u CineStaru i da je osjećala da dobiva neobične poglede. Osjećaj je bio malo smiješan, malo neugodan.

Više nego nepristupačni sadržaji i prostori, smetaju joj stvari koje su pristupačne, odnosno kojim “je se šopa”: gastro, eno i slični festivali. Radila je na jednom burger festivalu i zna ljude koji to organiziraju pa je pričala s njima o tome zašto ne mogu uključiti kulturu u ponudu. Ono što je njima vrhunac je pub-kviz ili prikazivanje utakmice Dinama. Dakle na javnim površinama stalno se gura komercijalan sadržaj, gura se “žderanje”, *mingljanje*, sadržaji zbog kojih će netko doći u grad, zadržati se 45 min i više ne posjećivati te događaje.

Voljela bi da su festivali kao Cest is d’Best prisutniji, ali je čula i da je kvaliteta konkretno te manifestacije srozana s vremenom. Studira u inozemstvu i sram joj je dovesti strance u Hrvatski povijesni muzej, Arheološki muzej, Muzej grada Zagreba. Radije ih odvede u Klovićeve dvore ili Laubu, nego u takve poznatije muzeje.

Za kraj navodi da je kultura informacijski nepristupačna jer se o puno sadržaja saznaje putem Facebooka, kojeg osobno nema te je stoga zakinuta za informacije.

Zadnjoj osobi iz ove grupe su kulturni sadržaji nepristupačni zbog radnog vremena. Planetarij i zvjezdarnica rade ili u jutarnjim satima ili do 17:00 sati. Tehnički muzej također. Veliki koncerti su financijski nepristupačni jer primjerice karta za koncert Rage Against the Machinea koštala je 700 kuna. Općenito smatra da sadržaj koji je u gradu ima pristupačnu cijenu, međutim za studentice_e bi trebalo biti besplatno ili po simboličnim cijenama. Potrebno je javnim novcem sufinancirati kulturni sadržaj kako bi postao pristupačan ili pristupačniji.

Fokus grupa srednjoškolske populacije

Ova grupa navela je da su određeni sadržaji nepristupačni jer je teško dobiti kartu, tj. već se prvi dan rasprodaju. Npr. za “Orašara”. Sam ulaz u kulturu, recimo kao plesačica, je gotovo neprobojan ako ne nastupaš u poznatim mjestima, poput HNK, kao i zbog elitizma i nepotizma u kulturi. Informacije za kulturne *evente* nisu pristupačne, odnosno reklamiranje je gotovo isključivo na Facebooku, a Facebook je zastarjeli kanal. Više informacija na Instagramu bi već učinilo događaje informacijski pristupačnijima za osobe mlađe životne dobi. Osjećaju se dobrodošlo svugdje, ali kao

problem pristupačnosti navode visoke cijene za stare, mrtve umjetnike_ice. Živuću umjetnici_e s druge strane ne dobiju ništa ili gotovo ništa. Cijene za ostale sadržaje su im prihvatljive. Prostori nisu pristupačni za osobe s invaliditetom, pogotovo u usporedbi s drugim gradovima poput Londona ili Seoula. U tom kontekstu, u Zagrebu postoje apsurdne situacije poput toga da postoji rampa na ulazu iza koje slijede stepenice.

Zeleni prostori su uglavnom rezervirani za parkiće, igrališta, a ne za društvene i kulturne sadržaje, a zgrade nisu dostupne znatizeljnjima, npr. entuzijastima arhitekture.

Intervjui azilantske i migrantske populacije

Prva osoba

Prva osoba iz ove skupine ističe kako se osjeća prihvaćeno. Nije imala loša iskustva ili se osjećala nedobrodošlo. Postoje sadržaji na koje želi ići, ali joj nisu priuštivi. Mobilnost je u redu, ali je malo parkinga. Ova osoba također navodi da informacije saznaje preko interneta, većinom Facebooka, odnosno nešto i preko radija, što kulturu čini donekle informacijski nepristupačnom. Ima osjećaj da bi mogla participirati u sukreiranju sadržaja u kulturi.

Druga osoba

Sadržaj koji se nudi za azilante_kinje nije prostorno pristupačan. Kad je bila u Hotelu Porin, puno joj je značilo kad je netko mogao doći blizu hotela ili negdje gdje može relativno brzo stići pješke. Nije željela koristiti javni prijevoz jer je imala jako loša iskustva u autobusu. Na primjer, jednom kad je ušla u autobus, svi ljudi su se vidljivo odmakli od nje i neugodno je pogledavali. Bilo je i govora mržnje. To je primjer kad se nije osjećala dobrodošlo u Zagrebu. Čak su i vozači ZET-a bili agresivni prema njoj. Sad kad nije u Hotelu Porin, sve je bolje.

Informacije nisu dostupne, odnosno mora se potruditi doći do njih. Grad joj je blizu, 10-15 minuta biciklom, samo što nema toliko mjesta za parkirati bicikl i ne želi ostaviti bicikl na otvorenom jer joj je već ukraden jedan bicikl. Što se tiče cijene, ove godine su sadržaji dosta poskupjeli. Za nju je u redu jer ima status studenta, ali zna primjere ljudi iz Turske kojima nisu priuštivi filmovi. Popusti za filmove, besplatne kokice i sl. mjere su koje bi motivirale osobe da posjećuju kina. No, filmovi su nepristupačni i zbog jezika, odnosno jer ne postoje filmove na turskom, arapskom i nekim drugim jezicima.

Nije doživjela neugodnosti u Zagrebu. Bilo bi joj doduše bolje kad bi znala da drugi stranci idu nekud s njom, u odnosu na to da ide sama, ali i ovako joj je u redu. Ljudi kao ljudi su korektni prema ovoj osobi. Međutim, što se tiče religijskih razloga, prostori su nepristupačni kao osobi islamske vjeroispovijesti. Moli se pet puta dnevno u specifično vrijeme i ni u jednom prostoru nema mjesto zamišljeno za molitvu. Kad je u gradu, mora improvizirati mjesto na kojem se moli i osjeća se neugodno kad se mora moliti među ljudima. Navodi primjer knjižnica u Nizozemskoj u kojima postoje meditacijske sobe gdje pripadnici različitih religija mogu ispunjavati religijske i duhovne potrebe. Kada je bila na fakultetu koristila je slobodnu dvoranu za tu svrhu. Na poslu ima prostor iza pozornice koju isto koristi. Kad bi u Branimir centru postojala takva prostorija, to bi bilo jako važno

za ljude, a prilagodba prostora u te svrhe nije zahtjevna. Budući da su se u Hrvatskoj nedavno doselili mnogi iz inozemstva te vrste potreba bit će sve veće.

Treća osoba

Zadnja intervjuirana osoba iz ove skupine također navodi da informacije o kulturnim sadržajima i prostorima nisu dostupne, pogotovo za male prostore i prostore koji nemaju veliki budžet. Informacije saznaje preko plakata, Facebook događaja i usmenom predajom - ali prvenstveno preko Facebooka. Web stranica koja bi sažeto prikazala sve kulturne sadržaje u gradu bila bi korisna i čini joj se da je takvo nešto postojalo prije. Financijski, HNK i sl. mjesta nisu priuštiva u odnosu na druge, alternativne prostore.

Kulturna ponuda je prostorno dosta pristupačna, ali je problem da je većina toga u i oko Centra. Ako živiš na periferiji trebaš dugo putovati, odnosno nema sadržaja na periferiji. Npr. u Novom Zagrebu, odnosno u svakom kvartu bi trebali postojati prostori u kojem se odvijaju kulturni sadržaji.

Nije imala situaciju gdje se osjećala nedobrodošlo u 9 godina boravka. Spominje da kulturni sadržaji nisu jezično pristupačni jer većina Sirijaca ne priča dobro hrvatski. Gradu nedostaju multikulturalni sadržaji. Oni bi pomogli i izbjeglicama i lokalnim zajednicama u integraciju i pospješile bi multikulturalni razvoj Zagreba. Što se tiče kina, nedostaju filmovi na drugim jezicima, iako postoji puno izvrsnih filmova na arapskom i drugim jezicima. Također, vjeruje da gradu nedostaju prostori za molitvu.

12

Fokus grupe romske populacije

Obje osobe iz ove fokus grupe navode da im željeni kulturni sadržaji nisu dostupni, a navode primjer koncerata romskih bendova. Ovdje naglašavaju štetnost društvene asimilacije koja je unutar zajednice narušila poznavanje vlastite kulture.

Kulturni sadržaji nisu priuštivi, a kada si iz manje sredine ni nemaš pristup kulturi. Nisu se osjećale nedobrodošle u mjestima gdje se odvijaju kulturni događaji. I ove osobe se slažu da informacije o kulturnim događajima nisu dostupne i da sve ili gotovo sve što mogu saznaju preko Facebooka.

Za kraj, u kontekstu pristupačnosti postoji problema da se mladim romskim osobama ograničava društveni i kulturni život, primjerice tako da im se zabranjuje ulaz u klubove. Osoba navodi primjer kluba u Čakovcu koji je na društvenim mrežama objavio kako je u njihovom prostoru zabranjen ulaz Romima. Kad su slale upit stranici, blokirane su. Stoga su ih prijavili Informativno-pravnom centru, nakon čega se klub ispričao i objavio da (ipak) svi imaju pristup bez obzira na vjeru, nacionalnost, boju kože i druga svojstva.

III. DRUŠTVENO-KULTURNI CENTRI

Za potrebe ove grupe pitanja, nakon što se ispitanike_ice pitalo što je za njih društveno-kulturni centar i koje prostore prepoznaju kao društveno-kulturne centre, dana im je okvirna definicija društveno-kulturnog centra kako ga zagovara Operacija grad. Iako je definicija varirala, okvirno je izgledala ovako:

“Smatramo da bi zajednica trebala imati utjecaj na to kako rade zajednički, društveni prostori i institucije. Oni su javna dobra – to znači da su vlasništvo svih nas i da bi svi trebali imati pristup njima i utjecaj na to kako rade. To se zove sudioničko/participativno upravljanje – kad građani_ke sudjeluju u upravljanju. To se tiče npr. prostorne infrastrukture. Mi zagovaramo po tom principu tzv. društveno-kulturne centre – donekle slične kulturnim centrima, ali sa širim opsegom toga čime se bave i što nude od same kulture, npr. društvene aktivnosti, ali i koji se vode po principu sudioničkog upravljanja u obliku tzv. civilno-javnog partnerstva, gdje udruge, kao predstavnice interesa građana_ki, kroz demokratsku platformu, zajedno s gradom, tj. lokalnom vlasti, upravljaju takvim prostorom. Time prostor dobiva podršku i financije od grada za stabilnost, a civilni partner osigurava da su sadržaji i usluge koje centar nudi zbilja odgovor na potrebe građana i zajednice, da zainteresirane osobe mogu sudjelovati u odlučivanju oko bitnih stvari za taj prostor, npr. kakvi programi se organiziraju, za koga, da budu svima pristupačni te da bude što više prostora da građani_ke realiziraju svoje programe. Takav prostor u Zagrebu je Pogon – Zagrebački centar za nezavisnu kulturu i mlade, kojeg su zajedno 2008. osnovali Grad Zagreb i Operacija grad, kao savez udruga iz nezavisne kulture i mladih, što je rezultat kampanje Operacija grad, koja je trajala više godina, gdje se zagovaralo osnivanje takvog centra. Po Hrvatskoj postoji u velikom broju većih gradova i nekim manjima društveno-kulturni centar ili barem centar koji je u procesu nastajanja, a postepeno ih je sve više.”

13

Fokus grupa odrasle populacije

Prva osoba spominje da ima malo informacija o društveno-kulturnim centrima i ne zna kako se financiraju, ali ih definira kao mjesta koja promiču kulturu.

Centar za kulturu Trešnjevka je pojam društveno-kulturnog centra za drugu osobu ove skupine. Ima percepciju da je to glorificirano kazalište, ali ima osjećaj da bi mogla participirati u programu i koristiti prostor - samo što joj je participativni proces kao takav stran.

Idućoj osobi je Centar za kulturu Trešnjevka također pojam društveno-kulturnog centra jer je s Trešnjevke. No, nikad nije bila tamo i iskusila ga kao neko relevantno mjesto. Vjeruje da bi predstavnička tijela mjesne razine trebala imati utjecaj u društveno-kulturnim centrima.

Zadnja osoba je definirala društveno-kulturni centar kao mjesto okupljanja građana_ki ili nekih skupina u kojem se nude kulturni, umjetnički, edukacijski i drugi sadržaji, koje je mjesto inkluzije, zajedništva i povezivanja. Ova osoba radi u Šesnaestici (prostoru udruge K-zona) na Trešnjevci. Ta udruga članicama_novima nudi mogućnost besplatnog iznajmljivanja prostora za performanse, probe, projekcije i koje god potrebe. Nude sadržaj koji je potreban: od alternativnih koncerata do filmova. Većina kulturnog sadržaja kojeg pohađa fokusiran je na društveno-kulturne

centre. U prostoru je moguće participirati bez obzira imaš li veze s prostorom ili nemaš. Međutim, te informacije nisu dobro oglašene.

S obzirom na to da ima specifičnu ulogu, upitali smo ovu osobu koje je značenje njihovog prostora za zajednicu i kakva im je suradnja s mjesnom samoupravom. Osoba je odgovorila da ono ima značaj za udruge i njihove potrebe. Naime, postoji raspored korištenja prostora na internetu i udruge mogu rezervirati prostor. Centar je posebno važan za žene i LGBTQIA+ zajednicu. Funkcionalnost prostora se razvija i u smjeru socijalnih potreba, odnosno radi se na ostvarenju psihosocijalne podrške i drugih oblika socijalnih usluga. Njihov prostor je mjesto za upoznavanje i za podršku. Za kraj, navela je kako je suradnja s lokalnom samoupravom generalno dobra. Ono što nije dobro je da nisu dovoljno financirani iz javnih sredstava, odnosno europski projekti im puno znače. Potrebno je financiranje od stran jedinica lokalne i regionalne samouprave kako bi se takvi prostori održavali.

Konačno, definicija Operacije grada joj se sviđjela i smatra da bi društveno-kulturni centri takvi trebali biti, ali ne vjeruje da jesu. Prvi put je čula za Pogon kada je spomenut kao mjesto koje se dosad najviše realiziralo takav koncept društveno-kulturnih.

Fokus grupa srednjoškolske populacije

Definicije društveno kulturnih centara koje su ponudile osobe ove skupine bile su:

1. Prostorija gdje se skupi veliki broj ljudi i gdje se održavaju radionice i izložbe,
2. Prostor koji ljudima daje mogućnost da napreduju u kulturnom vidu ili da se razvijaju kao umjetnici ili da upijaju umjetnost,
3. Organizacija koja je u nekom prostoru, ali nije baš pristupačna mladima i nije zabavna. Školsko, profesionalno mjesto,
4. Mjesto za podupiranje drugačijeg pogleda na svijet, mjesta koje istražuje drugačije poglede i širi ih,
5. Zagrebački velesajam, Interliber.

S obzirom na tu definiciju i viziju Operacije grad, osobe su isticale kako društveno-kulturne centre ne doživljavaju tako i da ne misle da postoji takav prostor u Zagrebu ili ne znaju za njih. Definicija im zvuči preidealno i nemaju osjećaj da će te itko ozbiljno shvatiti ili uzeti u obzir ako dođeš s organizacijom manifestacija u takav prostor u Zagrebu. Vezano uz Pogon, osobe su navele kako ni njima ni drugim ljudima nije jasan proces dolaska do takvih prostora i da je potrebno razglasiti da postoje takvi prostori. Također su navele da Pogon nije dobar prostor za izložbe, niti je prostorno pristupačan jer je izoliran i udaljen iz grada.

Za kraj, predložile su da bi drugi prostor, poput *Džamije* mogao postati takvo mjesto te da: "Zagreb je naš grad i trebamo imati pristup svim prostorima!".

Intervjui azilantske i migrantske populacije

Prva osoba

Društveno-kulturni centar je prva osoba iz ove skupine definirala kao mjesto susreta različitih kultura, mjesta koje ima snažnu interkulturalnu komponentu. Misli da su takvi prostori potrebni i da je općenito potrebno više prostora gdje možemo sukreirati kulturni sadržaj. Navela je svoju želju postojanja posebnog centar za ljude iz drugih kultura i naglasila da bi to bio prvi korak kulturne integracije, gdje je lokalna zajednica pružatelj integracije. Nadalje, to bi omogućilo da se stranci_kinje osjećaju prihvaćeno i da osjećaju pripadnost lokalnoj zajednici, a što će ih i motivirati da daju više od sebe da uče i da se integriraju u tu lokalnu zajednicu.

Druga osoba

Ova osoba vjeruje da su nam potrebni društveno-kulturni centri i ističe da je kao stranac_kinja često razmišljala o takvom prostoru, a vjeruje da su i drugi stranci_kinje također o takvim centrima razmišljali_e. Smatra da bi takav prostor trebao imati prostor za molitvu i da bi trebao biti u nekom lokalnom mjestu gdje se stanovnici_e mogu zajedno družiti u prostoru.

Upravo je definicija Operacije grad ono na što je mislila i što je htjela reći svojom definicijom. Uvjerena je da već dugo nedostaje takav centar i da je upravo sada pravo vrijeme za stvaranje takvih prostora.

Treća osoba

Posljednjoj osobi iz ove skupine društveno-kulturni centri reprezentiraju društvo, omogućavaju ljudima predstavljanje sebe, svoje zajednice i kulture kroz umjetnost. Vjeruje da je Zagrebu potreban alternativni kulturni centar u stilu Metelkove.

Potpuno se složila s definicijom Operacije grad. Smatra da bi svako društvo trebalo imati utjecaj na kulturni sadržaj, da bi takvi prostor morali biti inkluzivni za sve osobe, kao i za različite potrebe u kulturi, npr. za različite, a ne samo jednu vrstu glazbe.

Fokus grupe romske populacije

Društveno-kulturne centre jedna osoba asocira s klanovima koji favoriziraju određene politike, gdje samo oni imaju pristup, kao što je i stvarni slučaj u Dubravi. To zna iz osobnog iskustva: osobe iz predstavničkih tijela imaju ključ i prostor koriste za svoje privatne svrhe, dok je za javnost prostor nedostupan.

Druga osoba nema iskustva s takvim prostorima i skeptična je oko toga da bi se takvi prostori mogli koristiti kao javno dobro, ali spominje iskustvo korištenja jednog takvog prostora za potrebe predstave u Međimurju.

Reakcija na definiciju društveno-kulturnog centra koju nudi Operacija grad bila je i dalje skepsa oko mogućnosti realizacije takvih prostora zbog straha da samo članice mogu sudjelovati i koristiti takav prostor.